

(כי אז בחננכה כָּבֶר וְנִכְבְּשָׁה יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ) וּמִדּוּעַ תִּשָּׂאֵר אַתָּה פֹּה בְּגִלוּת.

פֶּרֶק כֹּט

וְאִזּוּ בַּחֲנֻכָּה הַזֶּה (בַּשָּׁנָה תרע"ח), כָּבֶשָׁה מְמִשָּׁלֶת אַנְגְּלִיָּה אֶת יְרוּשָׁלַיִם עִיר הַקֹּדֶשׁ, וּבִיּוֹם הָאַחֲרוֹן שֶׁל חֲנֻכָּה, בָּא לְצִפְתֵּי אֲבִטוּמֹבִיל שֶׁל חִילִים מְגֻרְמָנִיָּה, וְלִקְחָהּ תְּבוּאָה וַיִּינּוּת, וְאֲנִי כְּמוֹ שֶׁאֵר הִילָדִים הִלְכְּנוּ לִרְאוּת זֹאת, כִּי הִזָּה לָנוּ דְּבַר פֶּלֶא לִרְאוּת אֲבִטוּמֹבִיל כְּזֶה.

וְחִשְׁבֹּתִי אִזּוּ, כִּי יָכוֹל לִהְיוֹת שְׂבֻזָּה הַשָּׁנָה נִהְיָה כָּבֶר נִגְאָלִים מֵהֶם, כִּי אֶצֶל הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ הַכֹּל אֲפָשָׁר, וְאִזּוּ הִיָּתָה יְרוּשָׁלַיִם מְנַתְקֶת לְגִמְרֵי מִשָּׂאֵר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, כְּאִלּוּ אֵינוּ בְּזֶה הָעוֹלָם כָּלֵל, וְלֹא הִזָּה שׁוּם יִדְיעוֹת מִמֶּנָּה לְשָׂאֵר אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל, וּמִשָּׂאֵר עָרֵי אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל אֵלֶיהָ.

אַחֵר כֵּךְ בָּא אָבִי בַּחֲזָרָה קוֹדֶם רֹאשׁ חֹדֶשׁ שָׁבָט, וְהִבִּיא אֹתוֹ מִעֵט כֶּסֶף, וְקִנְיָנוּ עֲבוּר זֶה מִעֵט קָמַח דּוּרָא לְאַפּוֹת וּלְבִשָּׁל לְהַחֲיוֹתָנוּ, וְאֲנִי נִהְיִיתִי בֶּרֶם מְצוּהָ, וְהִתְחַלֵּתִי לְהַנִּיחַ תְּפִלִּין בְּיוֹם ט"ז שָׁבָט, וְלֹא עָשׂוּ אִזּוּ שׁוּם סְעֻדָּה, רַק חִלְקוּ חֲתִיכוֹת לָחֶם מִקָּמַח דּוּרָא, וּמֵאִזּוּ לְמִדְתִּי עִם אָבִי גֵרֹו יְאִיר, בְּיַחַד בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ, וְתִכְף אַחֵר כֵּךְ נִחְלָה דּוּדֵי בָּעֲרִיל זְכָרוֹנוֹ לְבִרְכָּהּ, וְהוּא הִזָּה רוֹקֵחַ מִבְּהֶק בְּקִי מְאֹד בְּרִפּוּאוֹת, וַיִּדִּיד שֶׁל הַרֹּפְאִים וּפְקִידֵי הַמִּמְשָׁלָה, וְהָיוּ בְּמָה טוֹבוֹת עַל יָדוֹ וְהִזָּה

שָׁתַף עִם עוֹד רוֹקַח מִסֶּמֶךְ, אֵף עַל פִּי שְׁלֹא הָיָה רוֹקַח טוֹב כְּמֹהוּ, כִּי דוּדֵי בָעֲצָמוֹ לֹא הָיָה יָכוֹל לְהַחְזִיק בֵּית מִרְקַחַת לְבָדוֹ, כִּי לֹא הָיָה מְדַפְּלָם, (עַר הָאֵט נִיט שְׁטוּדִירֶט), וְאַחֵר כָּף דָּחַף אוֹתוֹ זֶה הָרוֹקַח מִבֵּית הַמִּרְקַחַת לַחוּץ לְגִמְרִי, וְגַם עָשׂוּ לוֹ שָׂאֵר רָעוֹת, כִּי דוּדֵי זְכָרוֹנוֹ לְבָרָכָה, נַעֲשֶׂה נָתִין תִּרְכִּי כַּנֶּזֶק לְעִיל, וְעַל כֵּן הִכָּרַח כָּל פַּעַם לְפָדוֹת אֶת עֲצָמוֹ מִעֲבוֹדַת הַצָּבָא בְּכֶסֶף כַּנֶּזֶק לְעִיל, וּלְבִסוּף הַשְּׁמִיט אֶת עֲצָמוֹ, וַיִּדְּיוּ חֲפוֹ עָלָיו.

אָבַל הָרוֹקַח שָׁתַפוּ וְזָרַע מְרָעִים שָׁלוֹ, הִלְשִׁינוּ עָלָיו תָּמִיד, וְגַם עָשׂוּ לוֹ פְּתָדִים, כִּי שָׁלְחוּ תָּמִיד שְׁלוּחִים אֵלָיו לְסַפֵּר, כִּי הוֹלְכִים לְחֹפֶשׁ בְּבִתִּים אֶת הָאֲנָשִׁים שֶׁמִּתְחַבְּאִים מִהַצָּבָא, וְהָיָה אֲצִלּוֹ מִחֲשֻׁבָּה לְבָרַח לְבִירוֹת וּלְהִטָּמֵן אֶת עֲצָמוֹ, וַיִּבֶן כָּף נוֹלֵד אֲצִלּוֹ בֵּן זָכָר וְהָיָה הַבְּרִית מִלָּה כְּרֹאשִׁי.

1234567

וְאַחֵר כָּף נִחְלָה, וְרָצוּ לְהַבִּיא אֵלָיו רוּפָא מִמְּשַׁלְתִּי, אָבַל לֹא רָצָה בְּשׁוֹם אִפֶּן, כִּי פָתַח מִמֶּנּוּ שִׁישָׁאֵל אֵיזָה נָתִין הוּא, וּמִדּוּעַ אֵינּוּ עוֹבֵד בַּצָּבָא, וּבִתְחִילַת חָלָיו הָיוּ אֲצִלּוֹ שְׁלֶשֶׁה רוּפָאִים יְדִידָיו, רוּפָא הָעִיר ד"ר גִּרִּין, וְרוּפָא אֶחָד מִגִּרְמָנְיָה יְהוּדִי שׁוֹמֵר דָּת בְּכָל פְּרָטָיו שְׁמוֹ ד"ר קוֹפְמָן, וְאֶחָד רוּפָא הָעִירָה עֲרָבִי, וּבְדָקוֹ אוֹתוֹ מִכָּף רָגַל וְעַד רֹאשׁ.

וְהוּא הִתְנַפֵּחַ עִמָּהֶם בְּרַפּוּאוֹתָיו, כִּי הָיָה לוֹ חוֹלֵי הַטָּפוֹם רַח"ל, וְהָיָה לוֹ שְׁלוּקָרְצִין, (הָיָה מְגַהֵק חֶזֶק), וְהֵם רָצוּ לִתֵּן לוֹ רַפּוּאָה שְׁלֵלָה הַשְּׁלוּקָרֶץ מִמֶּנּוּ, וְהוּא הִרְאָה לָהֶם שְׁבֻזָּה יְמִיתוֹ אוֹתוֹ, כִּי יִכְנַס הַשְּׁלוּקָרֶץ וְהַחוּס בְּפָנָיו, וְהֵם הָרוּפָאִים דּוֹקָא רָצוּ לְבַחוּן הָרַפּוּאָה עָלָיו, וְהוּא לֹא הִסְכִּים עַל זֶה כָּלָל.

והַכָּלָל כִּי הֵם כָּתְבוּ זֶה הָרְפוּאָה, וְהוּא לֹא רָצָה לִקַּח
 אוֹתָהּ בְּשׁוּם אֶפֶן, וְסָתַם אֶת פִּיו, אֲךָ בְּנֵי בֵיתוֹ נָתְנוּ לוֹ בְּעַל
 כָּרְחוּ, וְתִיכָף שָׁקַבַּל הָרְפוּאָה נַעֲשֶׂה אִישׁ אֲחֵר לְגַמְרִי, וְנַעֲשֶׂה
 שְׁחֹר כְּפָחָם, וְלֹא הָיָה יָכוֹל לְדַבֵּר כִּי נִלְקַח הַדְּבוּר מִמֶּנּוּ, וְלֹא
 הָאָרִיץ יָמִים עַד שְׁמַת מָזָה רַח"ל, וְנִפְטָר בְּעָרֵב רֹאשׁ חֹדֶשׁ
 אֲדָר תִּנְצַב"ה.

וְתִיכָף כְּשֶׁבָא אָבִי נ"י לְבֵיתוֹ כַּנְזָכָר לְעִיל, בָּא לְבַקְרוֹ
 הַחֲכָם הַסְפָּרָדִי הָרַב ר' חַיִּים סִיתָהוֹן ז"ל, וְלָקַח מִמֶּנּוּ כֶּסֶף
 שְׁשָׁלְחוֹ אֵלָיו יְדִידָיו הַחֲכָמִים מִדְּמָשֶׁק, וְגַם אִזְ הָיָה הַמַּעֲשֶׂה
 מִגְרוּשׁ יָפוֹ כַּנְזָכָר לְעִיל, וְהֵם הָיָה לָהֶם וְעַד הַמַּשְׁגִּיחַ עֲלֵיהֶם,
 וְגַם בְּצַפַּת הָיָה בּוֹעֵד שְׁלָהֶם מֵר מֵאִיר מֵאֲשִׁיוֹף, יְדִידוֹ שֶׁל
 אָבִי נ"י, וּמִתְפַּלֵּל קְבוּעַ בְּבֵית הַמִּדְרָשׁ חֲב"ד שְׁלָנוּ, וְהוּא הָיָה
 הָרֹאשׁ שֶׁל גּוּלֵי יָפוֹ בְּצַפַּת, וְעַל יָדוֹ עָשׂוּ טוֹבָה לְאָבִי, שֶׁקָּבְלוּ
 אוֹתוֹ לְרַב עַל גּוּלֵי יָפוֹ, (מְלַבֵּד שֶׁהוּא רַב עַל הָעִיר צַפַּת),
 וְכֻלָּם הִתְפַּלְּלוּ בְּבֵית מִדְרָשְׁנוּ, וְעַל כֵּן נָתְנוּ לָנוּ חֶלֶק כָּמוֹ אִישׁ
 שֶׁל גּוּלֵי יָפוֹ, וְגַם עָשׂוּ מִי שֶׁבֶרֶךְ אֶצֶל הָעַלְיּוֹת, וְהַכֶּסֶף נָתְנוּ
 לָנוּ, וְעַל יְדֵי זֶה הָיָה לָנוּ מַעֲט רוּחַ לְסָבּוֹל הָרָעָב הַנוֹרָא,
 שֶׁהָיָה בָּזָה הַשָּׁנָה יוֹתֵר מִכָּל הַשָּׁנִים הַקּוֹדְמוֹת.

וּכְשֶׁהֲגִיעַ קְרוֹב לְפָסַח, רָצוּ רַבָּנִים בְּצַפַּת לְהַתִּיר קְטָנִיּוֹת
 לְאֲכִילָה בַּפָּסַח, וְגַם לְהַתִּיר לְהַגְעִיל בְּלֹא גִיפִיִּים (כָּלִי מִתְּכוֹת
 מִצּוּפִים שְׁנוּהֲגִים שֶׁלֹּא לְהַגְעִילָם לְפָסַח) וּלְהַשְׁתַּמֵּשׁ בָּהֶם
 בַּפָּסַח, וְאֲנָשִׁים נִכְבָּדִים מִגּוּלֵי יָפוֹ, רָצוּ לְפַעוֹל אֶצֶל אָבִי נ"י
 שֶׁהוּא יִתִּיר זֹאת, אֲבָל לֹא פָּעְלוּ, כִּי הוּא הָיָה אִישׁ אֲמִתִּי, וְלֹא
 מוֹכֵר אֲמִתּוֹ בְּשָׂבִיל כֶּסֶף, וְהַרְבָּנִים הָהֵם הוֹדִיעוּ לְגּוּלֵי יָפוֹ,
 שֶׁהֵם מוֹכְנִים לְהַתִּיר לָהֶם, אֲבָל אָבִי נ"י הֵלֵךְ לְרַב הַסְפָּרָדִים

ר' חיים סיתהון הנזכר לעיל, שהיה רב מבהק ומחזק מאד לצדיק וירא שמים, והוא שלח להכריז שההתר אינו התר.

1234567

פָּרָק ל

1234567

ואחר פסח היה מעשה שירדו גשמים, והיה שבר ענן (ואלקין ברוך) ביום ששי, ואבי היה בתוך הגשם, והצטנן מאד, ומזה חלה אחר כך בטפוס החוזר, ובעת שאבי היה חולה, היה אז המעשה מהרב ר' חיים סיתהון ז"ל הנזכר לעיל, שהיה חולה במחלת הטפוס רח"ל, והיה יחידי בבית, רק עם נכדתו ילדה קטנה, כי זוגתו עם בני ביתו נסעו לחוץ לארץ, והנכדה הלכה מהבית, ונשאר לבדו, ויצא לחצר לבדו ונפל לתוך הבור של המים.

ואחר כך כשבאה הילדה, ולא מצאה אותו בבית, ויצאה לחצר ומצאה שמנעלים שלו הם אצל הבור, יצאה החוצה וצעקה, ובאו אנשים לבית, ותיכף נתקבץ כל העיר, והביאו סלמות, והוציאו אותו משם, והיה לו עוד מעט חיות, אבל לא יכלו כבר להחיותו, ונפטר לחיי עולמים.

וממילא מוכן הצער מכל העיר, ממש נמס לבנו בקרבנו, כי הוא היה איש צדיק וירא שמים, וגדול בלמוד והוראה, וממש היה כמו תשעה באב בכל העיר, ועשו לו הכבוד האחרון, ולאבי נ"י יראתי להגיד, כי היה אז חולה, והוא

בַּעֲצָמוֹ הַפִּיר, כִּי רָאָה דָּרָךְ הַחֲלוֹן הָרַעַשׁ שֵׁשׁ בְּבֵית הַקְּבָרוֹת,
וְשָׁמַע הִלָּלוֹת, וְהִכְרַחְתִּי לְהִגִּיד לוֹ מָה זֶה.

וְהַכָּלָל שֶׁבָּזָה הַשָּׁנָה הָאֲחֵרוֹנָה, וּבִכְפָּרֵט בְּקִיץ זֶה עָשָׂה
הַטִּיפּוֹס שְׁמוֹת רַח"ל, יוֹתֵר מִכָּל הַשָּׁנִים שֶׁל הַמְּלָחָמָה, מִמָּשׁ
שֶׁלֹּא נִשְׁאָר חֵלֶק עֲשִׁירִית מֵהָעִיר רַח"ל, כִּי מֵתוּ מִשְׁפָּחוֹת
מִשְׁפָּחוֹת רַח"ל, וְגַם אִזְ נִחְלָה הַד"ר גְּרִין בְּחוּלֵי הַטִּיפּוֹס
רַח"ל.

וְזֶה הַד"ר גְּרִין, בָּא יַחַד עִם הַפְּרוֹפֶסוֹר פְּרִידְלַנְדֶּר, שֶׁהָיָה
אִישׁ יָשָׁר וְטוֹב לֵב, וְהֵם בָּאוּ עוֹד לִפְנֵי הַמְּלָחָמָה, מֵאֲמֵרִיקָא
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְרַפּוּאֹת הָעֵינַיִם, וְהַפְּרוֹפֶסוֹר פְּרִידְלַנְדֶּר עָשָׂה
נִתּוּחִים לְהִרְבֵּה אֲנָשִׁים, וְהַכָּל בְּחֻנָּם, וְהַד"ר גְּרִין הָיָה אַחֵר כֹּף
חוֹבֵשׁ אֶת הָעֵינַיִם, וּכְשֶׁבָּאוּ לְצִפְתָּ וְנִכְנְסוּ לְבֵית הַחוּלִים
הַיְּהוּדִי, שֶׁהוּא כִּיּוֹם בֵּית הַחוּלִים הַדָּסָה.

וְהוֹצִיא הַפְּרוֹפֶסוֹר פְּרִידְלַנְדֶּר כְּרוֹז, שֶׁכָּל מִי שְׁרוּצָה
לְרַפּוּאוֹת אֶת עֵינָיו, יָבֹא וִירְפָּא אֶת עֵינָיו, וְהִלְכוּ הִרְבֵּה אֲנָשִׁים
וִרְפְּאוּ אֶת עֵינֵיהֶם, אֲבָל אֲנָשֵׁי הַבֵּית הַחוּלִים לֹא הִנִּיחוּ אַחֵר
כֹּף לְאֲנָשִׁים לְרַפּוּאוֹת עֵינַיִם עַד שֶׁשִּׁילְמוּ כֶּסֶף רַב, וְהַפְּרוֹפֶסוֹר
לֹא יָדַע מִזֶּה, וּכְשֶׁנִּתְּוָדַע מִזֶּה הָיָה בְּכַעַס, וְאָמַר שֶׁהוּא בָּא
לְאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל לְרַפּוּאוֹת בְּחֻנָּם.

וְאַחֵר כֹּף נָסַע הַפְּרוֹפֶסוֹר מִצִּפְתָּ, וְהַד"ר גְּרִין נִשְׁאָר בְּצִפְתָּ,
וְנַעֲשֶׂה הַד"ר שֶׁל צִפְתָּ, וְשֵׁם קָנָה פְּרֶאקְטִיק, וְהוּא הָיָה מְקַבֵּל
כֶּסֶף מִלֹּא עֲבוֹר כָּל חוּלָה, וְאַחֵר כֹּף יָלְדָה לוֹ אִשְׁתּוֹ בֵּית
יְחִידָה, וְאַחֵר כֹּף נִחְלָה גַם הוּא, וְאִז חִלְקוּ מִכֶּסֶפוֹ צִדְקָה
עֲבוֹר עֲנֵי הָעִיר וְהוּא נִפְטָר אִז, וְנִשְׁאָר הָעִיר רַק עַל רוּפֵא

הַעֲרָבִי רוֹפֵא הָעִירָה הַנִּזְכָּר לְעִיל, כִּי גַם הַד"ר קוֹפְמָן נִחְלָה
בְּחוּלֵי הַטּוֹפּוֹס וְנִפְטָר אָז.

הדפסה 1134547

כ"ב אלול

הדפסה 1134547

אוצר החכמה

פָּרָק ל"א

וְגַם הָיִיתִי מִכִּיר אֶת ר' יִשְׂרָאֵל מִקְאָרְדֵּן ז"ל מִמְּחֲסִידֵי
בְּרֶסְלָב, כִּי יָשָׁב אָז בְּשָׁכְנוֹת לֹא רְחוּק מֵאֲתָנוּ, וְהִכְרַתִּי אֶת
צוּרְתּוֹ הַק', אֲף עַל פִּי שְׁלֹא יָדַעְתִּי אָז מִמְּחֲסִידוֹת בְּרֶסְלָב, וְאָז
הָעֵתִיק ר' יִשְׂרָאֵל מִקְאָרְדֵּן ז"ל, אֶת דִּירְתּוֹ לְעִיר טְבֵּרְיָא, עִם
זוּגָתוֹ וְהֵבֵן וְהִבֵּת שְׁלֵהֶם, וּמֵאֵז הִכְרַתִּי אוֹתָם, וּכְשֶׁנִּשְׁאָו אֶת
הַחֲפָצִים עִם הַסְּפָרִים שְׁלֵהֶם, וְהָיוּ שָׁם גַּם סְפָרֵי רַבֵּנוּ ז"ל.

וְהִילָדִים שֶׁבְּצֶפֶת הִבִּיטוּ עֲלֵיהֶם, וּבְתוֹכָם הָיוּ נְעָרִים
אֶחָדִים אוֹמְרִים לִילָדִים שְׁאֲסוּר לְהִבִּיט בָּאֵלוּ הַסְּפָרִים, וְזוּגָתוֹ
שֶׁל ר' יִשְׂרָאֵל הִתְוַפְּחָה אִתָּם, מִדּוּעַ אֲסוּר לְהִסְתַּכֵּל, וְאֲנִי לֹא
יָדַעְתִּי אָז בֵּין טוֹב לָרַע, וְרַק הִכְחַנְתִּי עַל הַצּוּרוֹת הַקְּדוּשִׁים
שְׁלֵהֶם, וּבִפְרֹט שֶׁל ר' יִשְׂרָאֵל ז"ל וְהַנָּלוּיִם אֵלָיו, שֶׁהָיוּ אֲנָשִׁים
פְּשוּטִים וּבְעָלֵי מְלָאכּוֹת, (מִפְּנֵי שֶׁחֲכָמִים וַיִּדְעָנִים הִתְבָּיְשׁוּ
לְהִתְקַרֵּב אֵלָיו).

אֲבָל הַצּוּרוֹת שְׁלֵהֶם הָיוּ מְאִירִים מְאֹד, וְעַבּוּדָתָם אֶת ה'
הָיָה נִפְלָא, בְּקִימָתָם בְּחִצּוֹת לִילָה, וְאִמִּירַת תְּהִלִּים וְשַׁעֲרֵי
צִיּוֹן וְכו', כִּמוֹ שֶׁרַבֵּנוּ ז"ל מְבִיא בְּסִפּוּרֵי מַעֲשִׂיּוֹת, בְּמַעֲשֵׂה
שֶׁל בֶּן הַמֶּלֶךְ וּבֶן הַשִּׁפְחָה שֶׁנִּתְחַלְפוּ, שָׂאֵם שָׂמִים אֶת הַכְּלִי
עַל אֵיזָה בְּהֵמָה שֶׁהָיָא, אָזִי תִיכֹף הָיָא מִתְחַלֵּת לִנְגֹן אֶת

הַנִּגּוֹן הַיָּפֶה וְהַנָּעִים, שָׁכַל הַתַּעֲנוּגִים אָפֶס וְאֵין נֶגֶד הַנִּגּוֹן הַנִּזְכָּר לַעֲלֹל.

1234567

זֹאת אוֹמֶרֶת שְׁכַשְׁמַתְקָרְבִים לַרְבֵּנוּ ז"ל, וּמִתְחִילִין לַעֲבֹד אֶת הַשֵּׁם יִתְבָּרֵךְ עַל פִּי חֲסִידוֹת בְּרֶסֶלֶב, אֲפֹלוּ הָאָדָם הַכִּי פָשׁוּט, אֲזִי תִיכֶף מִתְחִיל לְהָאִיר עָלָיו אוֹר רַבֵּנוּ, וּמִרְגִּישׁ חֵיווֹת וְתַעֲנוּג כְּזֶה מֵעֲבֹדֶת ה', מֶה שְּׂאִי אֶפְשָׁר לְסַפֵּר לְמִי שֶׁלֹּא מִרְגִּישׁ אֶת זֶה.

וְגַם קוֹדֶם לָזֶה הָיָה מַעֲשֵׂה, שְׂאֵשָׁה אַחַת הָיְתָה מוֹכֶרֶת חֲמָאָה, וְהָיְתָה עוֹטֶפֶת אֶת הַחֲמָאָה בַּדָּפִים שֶׁל הַסֵּפֶר שֶׁבַחִי הַר"ן, שֶׁהָיָה מוֹדֶפֶס עַל עֲבָרֵי טִיטֵשׁ, (אִידִישׁ), וְלִקְחָתִי אֶת הַסֵּפֶר מִמֶּנָּה בְּכֶסֶף, וְגִנְזָתִי אוֹתוֹ, אֵף עַל פִּי שֶׁלֹּא יָדַעְתִּי כָּלֵל שֶׁזֶה סֵפֶר מִרְבֵּנוּ ז"ל, וְלֹא הָיָה לִי אֲזַי שׁוֹם יָדִיעָה מֵעֲנִינֵי רַבֵּנוּ ז"ל.

1234567

פֶּרֶק ל"ב

וְאָבִי כְּשֶׁבֶא מִחֻלָּב סֵפֶר לִי, שֶׁחֲלַב הָיְתָה אֲזַי כָּרֶךְ גָּדוֹל עִם מְבַצְרִים הַיּוֹתֵר חֲזָקִים, וְהָיוּ שָׁם כָּל מִינֵי אֲנָשֵׁי חֵיל, גִּרְמָנִים, אוֹסְטְרִים, תּוֹרְקִים, יוֹתֵר מִכָּל אֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְסוּרִיָּה, וְשָׁם הָיָה מְקוֹם גְּרוּשׁ נְתִינֵי חוּץ, וְגַם לְקִיחַת כָּל מִינֵי אֲנָשֵׁי חֵיל הָיְתָה לָשֵׁם, כִּי הָיְתָה מִטְרוֹפּוֹלִין שֶׁל תּוֹרְקִיָּה, בְּמִקְוֶה הַשְּׁנִי אַחֲרֵי קוֹשֶׁטָא, וְהָיוּ שָׁם הַרְבֵּה מְאֹד מְגֻרָשִׁים מֵאֲנָשֵׁי